

АНОТАЦІЯ

Ухналь Н.М. Фінансово-економічна безпека України у контексті модернізації інституціональної структури міжнародних фінансів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка. – Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України, Київ, 2021.

У дисертації розкрито теоретико-методологічні засади досліджень фінансово-економічної безпеки в умовах інституціонального розвитку глобальної фінансової системи, удосконалено концептуальні підходи до оцінки фінансової безпеки держави, обґрунтовано напрями її зміцнення.

У першому розділі розкрито сутність фінансово-економічної безпеки, її взаємозв'язок з розвитком і функціонуванням світової фінансової системи в умовах модернізації її інституціональної структури.

Обґрунтовано, що фінансова та економічна безпека є багатокomпонентними й органічно взаємопов'язаними складовими цілісної системи національної безпеки, що знаходяться під впливом зовнішніх і внутрішніх загроз, викликів і ризиків, пов'язаних з процесами глобалізації та регіоналізації, інтеграції та дезінтеграції, конвергенції та дивергенції, трансформаційних зрушень, що відбуваються в економіці як на національному, так і наднаціональному рівнях.

Це дало можливість визначити фінансово-економічну безпеку як такий стан національної економіки, який характеризується макроекономічною та фінансовою стабільністю, стійкістю державних фінансів, інвестиційною спроможністю, дозволяє дієво протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам національним інтересам та суверенітету країни, в тому числі фінансовому, підтримувати конкурентоспроможність на світових ринках товарів і послуг, досліджень і розробок, інвестицій та інновацій.

Особливості модернізації інституціональної структури міжнародних фінансів пов'язані із збільшенням обсягів транснаціонального руху капіталу, зміною ролі країн із зростаючими ринками в глобальних ланцюгах доданої вартості, цифровізацією економік, фінансіалізацією відтворювальних процесів і виробництвом фіктивних капіталів. Проникнення глобального капіталу в національну економіку приносить, з одного боку, незаперечні вигоди і нові можливості (участь країн у системі зовнішньоекономічних зв'язків та інтеграція їх ринків у світовий економічний простір), а з іншого – негативні ефекти, що проявляються у зниженні фінансового суверенітету та національної економічної безпеки країн, що розвиваються, внаслідок дефіциту суспільної довіри до державних інститутів та низького рівня міцності банківських систем.

Створення фінансових центрів виступає одним із можливих способів збереження фінансового суверенітету країни їх базування. В Україні є перспективи щодо створення конкурентоспроможних фінансових центрів. Ефективність функціонування та стабільність вітчизняного фінансового сектору створює нові можливості для перетворення заощаджень в інвестиції, що виступають необхідною умовою сталого економічного зростання країни та підвищення її глобальної конкурентоспроможності.

У другому розділі на основі проведеного аналізу показників соціально-економічного розвитку та фінансової безпеки України ідентифіковано загрози для досягнення оптимального рівня фінансово-економічної безпеки України.

Оскільки з 1990 р. Україна демонструє суттєве відставання за темпами економічного розвитку порівняно з іншими країнами, необхідними є заходи зміцнення системи фінансово-економічної безпеки як одного з ключових напрямів реформ. Рівень соціально-економічного розвитку України та її позиції в міжнародних рейтингах свідчать про наявність ризиків та загроз фінансово-економічній безпеці, що проявляється у зниженні конкурентоспроможності, структурних деформаціях, переважанні ресурсоємних галузей з низьким рівнем інноваційної активності, зменшенні інвестиційної привабливості національної економіки. Як наслідок, поява стримуючих факторів: дефіцит

кваліфікованих кадрів технічних спеціальностей, хронічна нездатність залучення та утримання талантів, численна трудова міграція фахівців.

Визначено, що проблеми індустріально-високотехнологічного та науково-інноваційного зростання національного господарства можуть бути вирішені за рахунок розробки та реалізації ефективних механізмів та інструментів державного управління, а саме завдяки випереджальній політиці конкурентоспроможного стратегічного розвитку вітчизняної промисловості на основі впровадження принципів Індустрії 4.0, підвищення привабливості науки та інновацій, збереження людського капіталу, збільшення фінансування ДіР, покращення інституціонального середовища для забезпечення зростання надходжень іноземних інвестицій.

Доведено, що міждержавна та донорська фінансова підтримка відіграють важливу роль у забезпеченні фінансово-економічної безпеки, зокрема у рамках співпраці з міжнародними інституціями щодо досягнення стійкого економічного відновлення, реалізації програм економічних реформ та інтеграції з ЄС, забезпечення ефективної роботи ринків, створення відповідних умов для фіскальної та фінансової стабільності, дотримання нових галузевих стандартів та ринкових вимог, розширення доступу малих промислових підприємств до фінансових послуг, модернізації промислових підприємств за рахунок використання чистих і екологічного безпечних технологій, стимулювання інноваційної діяльності через залучення державних і приватних видатків на дослідження і розробки, передачі знань і технологій, поліпшення надання послуг населенню тощо.

Удосконалено методологію оцінювання бюджетної безпеки країни за рахунок впровадження європейського досвіду оцінки фіскальних ризиків та індикаторів фіскальної стійкості, відповідно до якої враховуються довго-, середньо- і короткострокові показники ризику: короткострокові завдання оцінюються за допомогою індикатора S0 (раннє виявлення «фіскального стресу»); середньострокові завдання оцінюються на основі модифікованого індикатора S1 (ризик «фіскального розриву»); довгострокові проблеми

оцінюються за допомогою індикатора S2 (фіскальні ризики, пов'язані зі старінням населення).

Запропоновано класифікацію внутрішніх загроз економічній та фінансовій безпеці України, до якої віднесено загрози, детерміновані: нестійкістю державних фінансів, надмірним борговим навантаженням, деформацією банківської системи, поглибленням технологічної відсталості, криміналізацією реального та фінансового секторів економіки, інституціональною неспроможністю органів державного управління, втратою ними соціальної довіри.

У третьому розділі розвинуто концептуальні засади стратегії фінансової безпеки України як економічного і політичного курсу на основі впровадження у державну політику комплексу заходів, що передбачають зміцнення національних економічно-конкурентних позицій.

Євроінтеграційний вектор України задекларовано у низці документів, насамперед Конституцією України, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, Законом України «Про національну безпеку України», постановою Верховної ради України «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі». Показано, що імплементація норм європейського законодавства у фінансовій сфері, зокрема прийняття низки нормативно-правових актів, сприяло створенню інституційних і фінансових можливостей для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки; зміцненню системи запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму; мобілізації додаткових фінансових ресурсів на основі заохочення інвестицій іноземних та вітчизняних інвесторів.

Визначено, що рух України до членства в ЄС уповільнюється комплексом небезпечних зовнішніх (тривала агресія Росії, складні процеси всередині ЄС) і внутрішніх чинників (проблеми боротьби з корупцією, внутрішньополітичні конфлікти, неналежна ефективність системи державного управління тощо). Від подолання саме внутрішніх проблем залежить як результативність євроінтеграції

України в цілому, так і процес подальшої імплементації та оновлення Угоди про асоціацію.

На основі критерію міжнародної фінансової інтеграції, що обумовлюється її взаємозв'язком з рівнем відкритості національних економік та мобільності капіталу, оцінено позиції країн Східного партнерства та нових членів ЄС. Зокрема позиції України не поступаються іншим країнам Східного партнерства, однак є дещо нижчими відносно нових країн-членів ЄС (за винятком Польщі, Румунії та Хорватії).

Запропоновано стратегічні напрями вдосконалення державної системи управління ризиками та використання методів ризик-менеджменту як інструменту поліпшення бюджетної та фінансової безпеки в цілому через підвищення ефективності державних органів влади, підприємств, установ та організацій державного сектора, що на національному рівні може забезпечити: виявлення і мінімізацію ризиків; підвищення ефективності державного управління; підвищення рівня суспільної довіри; створення надійної основи для прийняття державно-управлінських рішень; поліпшення ефективності розподілу та використання бюджетних ресурсів; мінімізацію втрат для систем державного управління та місцевого самоврядування; підвищення прозорості фінансової звітності; зміцнення іміджу центральних і місцевих органів влади.

Ключові слова: національна економіка, глобалізація, інтеграція, фінансово-економічна безпека, інституціональна структура міжнародних фінансів, державні фінанси, фіскальна стійкість, фінансова стабільність, інвестиційна та інноваційна активність, реальний та фінансовий сектори економіки, міжнародні фінансові центри, фінансовий суверенітет.